

מעשה שבת

הרב יעקב מדן

השיעור לע"נ נועה רוטנברג אימו של יקירנו אורי

א. סברת היסוד של איסור מעשה שבת

י"ז, ב' ת"ש המעשר פירותיו... איסורא דשבת שאני'.

רש"י כ"ד, ב' ד"ה 'ולערב אסורין'

חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל ט סעיף יא

כל העושה מלאכה מן המלאכות האסורות מדאורייתא כגון המבשל בשבת וכן כולם, אם במזיד, אסור לו לעולם, ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד. ואם בשוגג או ששכח או אומר מותר, אסור בו ביום לכל אדם, ולערב מותר מיד אפילו לו. אף על גב דאם נכרי עשה מלאכה צריך שימתיך למוצאי שבת בכדי שיעשה, מכל מקום בישראל העושה דמילתא דלא שכיח הוא, לא גזרו רבנן להמתיך בכדי שיעשה. ודוקא בדבר שנעשה מעשה בגוף הדבר, שנשתנה מכמות שהיה כמבשל וכיוצא בו. אבל המוציא מרשות לרשות שלא נשתנה הדבר מכמות שהיה אם בשוגג, מותר אפילו לו אפילו בו ביום. ואם במזיד, אסור אפילו לאחרים עד מוצאי שבת מיד. ומכל מקום יש להחמיר בכל איסור תורה כמו מבשל. ואם עשה מלאכה דרבנן, נראה לי אם בשוגג, מותר אפילו לו ואפילו בו ביום. ואם במזיד, אסור אפילו לאחרים עד מוצאי שבת מיד. ודוקא במה שנעשה על ידי ישראל, דלא נחשדו ישראל על השבתות.

ביאור הלכה סימן שיח סעיף א

אחת משאר מלאכות - כתב בח"א כלל ט' דוקא בדבר שנעשה מעשה בגוף הדבר שנשתנה מכמות שהיה כמבשל וכיו"ב אבל המוציא מרשות לרשות שלא נשתנה הדבר מכמות שהיה אם בשוגג מותר אפילו לו ואפילו בו ביום ואם במזיד אסור אפילו לאחרים עד מו"ש מיד ומ"מ יש להחמיר בכל איסורי תורה כמו מבשל עכ"ל. ודע דלדעת השו"ע דפסק כר"י דבשוגג מותר ליהנות במו"ש זהו בכל מלאכות דמנכר הקנס שקנסו חז"ל שלא ליהנות בו ביום עד מו"ש אבל בנוטע בשבת וה"ה בזורע דבלא"ה אין יכול ליהנות לאלתר שוגג שוה למזיד דבשניהם צריך לעקור הנטיעה כן איתא בהדיא בגיטין נ"ד ע"ב בדעת ר' יהודה ע"ש:

עירובין דף מא עמוד ב עד מב עמוד א

אמר רב פפא: פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו, אפילו במזיד - לא הפסידו את מקומן... מכלל דתנא קמא סבר: במזיד נמי שרי, שמע מינה.

רמב"ן עירובין דף מא עמוד ב

אבל מי שהיו לו פירות בביתו והוציאן לרה"ר והחזירן לבית למה יאסרו וכי באיסורי שבת באו לידו והלא בביתו היו עמו ואינו נהנה במעשה שבת כלל, אבל ודאי לאכלן ברה"ר כיון שבאיסור שבת באו לידו אסור, זו היא ששינינו (שבת קכ"ב א') מלא מים לבהמתו ישקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור.

שבת פרק טז משנה ח

עובד כוכבים שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל ואם בשביל ישראל אסור מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור עשה עובד כוכבים כבש לירד בו יורד אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור מעשה בר"ג וזקנים שהיו באין בספינה ועשה עובד כוכבים כבש לירד בו וירדו בו רבן גמליאל וזקנים:

רישב"א עירובין דף מא עמוד ב

ובהא מיתרצא מאי דמקשו הכא היכי אמרינן דאפילו החזיר במזיד יהיו מותרין לטלטל לאכלן במקומן וכדקתני לקמן, דהא קי"ל שהמבשל במזיד בשבת לא יאכל ואפילו לרבי מאיר דמיקל וה"ל לכל מעשה שבת, אבל י"ל דהתם הוא בשבת אבל הכא ביום טוב עסקינן דליכא אלא איסור תחומין דרבנן ומשום איסור תחומין לא קנסינן ליה שלא יאכלו. ולפי מה שכתבנו בפרק ר' אליעזר דמילה לדעת הרב ר' יונה ז"ל אפילו בשבת לא מתסר מעשה שבת מפני שנעשה בו איסור העברה ברשות הרבים או הוצאה והכנסה, שלא אסרו במעשה שבת אלא דבר שיש בו מעשה דהיינו שנעשה שום תיקון בגופו שזה נקרא מעשה, והיינו דנקטינן בכל דוכתא מעשה שבת, וטעמא דמסתבר הוא.

רשב"א שבת דף קל עמוד ב

ומורי הרב ז"ל כתב בהלכותיו דשבות שיש בו מעשה ושבות שאין בו מעשה דאמרינן התם כולם באמירה לגוי הן וכדעת הרב אלפסי ז"ל, אלא שאין פירוש מעשה מלאכה כמו שפירש הרב ז"ל, שאפילו במביא דרך גגות מלאכה הוא עושה ואי משום דאינה מלאכה דאורייתא היה לו לומר ולא שני לך בין שבות שיש בו מעשה דאורייתא לשבות שאין בו מעשה דאורייתא, אלא שיש בו מעשה פירוש שנתחדש בו מעשה בגופו של דבר כגון עשיית כלי או אפיה ובישול ולהחם מים וכיוצא באלו שנתחדש ענין בגופן, ודמי האי מעשה ללישנא דאמרינן בעלמא לרבי יוחנן הסנדלר מעשה שבת דאורייתא, והתם לא קרי מעשה שבת אלא כגון אפיה ובישול וכיוצא בהן אבל הבאת כלים ואוכלין מרשות לרשות ודאי לא מיתסרי אפילו לרבי יוחנן הסנדלר בהבאתן כיון שלא נתחדשה בהן הכנה בשבת, ולפיכך החמירו באמירה לגוי אפילו במקום מצוה היכא דקא מתקן ומחדש מידי בגוף הדבר משום דהוי טפי עובדין דחול, אבל בשבות שאין בו מעשה בגופו של דבר כגון הבאה בלבד מרשות לרשות אינו נראה כעובדין דחול ולא החמירו באמירתו, אלו דברי מורי הרב ז"ל.

אגרות משה ב', עז

ומה שהביא בנשמת אדם שם גם מרשב"א ר"פ ר"א דמילה שגם כן סובר להתיר לא נכון כלל דהרשב"א הא סובר דישראל שהעבירן ד' אמות ברה"ר או שהחזירן מרה"ר לרה"י לא יאכלו כדהביא המ"מ והוא אף בשוגג דהא כתב זה על הרמב"ם שמתיר בחזרו בשוגג שלרשב"א אסור, אלא ודאי צריך לומר דהרשב"א בר"פ ר"א דמילה בסוף ד"ה דתניא דכתב ודמי האי מעשה ללישנא דאמרינן לר' יוחנן הסנדלר מעשה שבת דאורייתא והתם לא קרי מעשה שבת אלא כגון אפיה ובישול וכיוצא בהן אבל הבאת כלים ואוכלין מרשות לרשות ודאי לא מיתסרי אפילו לר' יוחנן הסנדלר בהבאתן כיון שלא נתחדשה בהן כלום בשבת, הוא רק לר' יוחנן הסנדלר דאסור מעשה שבת לעולם שע"ז כתב דאין נחשבין מעשה שבת ליאסור לעולם מצד מלאכת הוצאה כיון שלא נתחדש בהן כלום והוכיח מזה רק שיש חלוק בין כשנעשה בו מעשה חדש בגופו של דבר כגון עשיית כלי ואפיה ובישול ולהחם מים לאם לא נתחדש ע"י המלאכה שום מעשה בגופו של דבר כדאשכחן חלוק זה אף מדאורייתא לר' י"י הסנדלר שלכן יש לגרוס כגירסת הרי"ף וכשיטתו ס"פ ר"א דמילה דיש חלוק באמירה לנכרי בין שבות שיש בו מעשה לשבות שאין בו מעשה שהוא בין להחם מים ובין להביא דרך רה"ר והפירוש הוא אף שגם הבאה מרה"ר הוא מלאכה דאורייתא במעשה דהחלוק הוא בין נתחדש בו מעשה בגופו של דבר להבאה דרך רה"ר שלא נתחדש בגופו דבר עיין שם ברשב"א, אבל לדינא שהוא אסור רק לשבת זו מצד קנסא אסר הרשב"א כמפורש במ"מ.

שבת קכ"ב, א תד"ה 'משקה אחריו ישראל' (חשוב!) ד"ה 'ואם בשביל ישראל'.

טור אורח חיים תחומין סימן תה

פירות... אם הוציאם בשוגג מותרין במזיד אסור לטלטלם חוץ לד' אמותיו ואסור לאוכלם אפילו לאחר שלא הוציאם:

בית יוסף אורח חיים סימן תה

ומ"ש ואסור לאכלן אפילו לאחר שלא הוציאן. כן כתב שם הרא"ש זה לשונו במזיד שלא במקומן אסורים נראה לי אפילו לאחר שלא הוציאן מדקתני במזיד לא יאכל ומשמע לכל אדם ולא דמי לבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה שמותר לישראל אחר דהכא איתעביד בהו איסורא דישאל הוציאן עכ"ל אבל **המרדכי** (שם) כתב נראה לר"מ דלא אסירי אלא למי שהוציאן אבל ישראל אחר שרי ולא חיישינן דילמא מפיק להו כי הדין (ביצה כה). דהבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכן משמע בתוספות לקמן (מז: ד"ה סוד"ה דכולה) עכ"ל. והרב המגיד בפרק ה' מהלכות יום טוב (ה"י) **כתב בשם הרשב"א** אם יצאו ע"י ישראל בין בשוגג בין במזיד לא יאכלו שם לאחד מישראל לפי שנעשה בהם איסור ע"י ישראל עד כאן.

ב. איסור הנאה בשבת מחילול שבת דרבנן

י"ז, ב' ת"ש המעשר פירותיו... איסורא דשבת שאני. רש"י ד"ה 'איסורא דשבת'. רמב"ם יו"ט ו', י. שבת כ"ג, ו, ח, טו.

ראבי"ה חלק ג - הלכות יום טוב סימן תשנב

ומבשל ליום טוב ואם הותר הותר לשבת... ואם עבר ואפה סלקא בתיקו ולחומרא.

תרומות פרק ב משנה ג

המטביל כלים בשבת שוגג ישתמש בהם מזיד לא ישתמש בהם המעשר והמבשל בשבת שוגג יאכל מזיד לא יאכל הנוטע בשבת שוגג יקיים מזיד יעקור ובשביעית בין שוגג בין מזיד יעקור:

נשמת אדם כלל ט

ואפשר י"ל דהרמב"ם מפרש איסורא דשבת שאני לא כפרש"י, אלא דכוונת הגמ' דבין מטביל וכן המעשר והמבשל שכל זה הוא מלאכה שאסור בשבת ולכן אסור במזיד, מה שאין כן לבשל בי"ט אין איסור כלל אלא שאיסורו אם הוא לשבת, אבל המלאכה גופא אין בו איסור כלל, ולכן אפילו עבר ואפה מותר.

רא"ש ביצה פרק ב סימן י

איבעיא להו עבר ואפה מאי... ויראה מרב אשי ורב נחמן בר יצחק דקאמרי הא מני חנינא היא ואליבא דב"ש דאינון אמוראי בתראי דחו להך פשיטותא דמיסתבר להו משום כבוד שבת אין לקונסו

שו"ת הרשב"א חלק ה סימן ת

ולכאורה משמע מהתם דהכי נמי בשעבר ואפה אית ליה תבשילין אחרים אסור. אפ"ה נ"ל שהוא מותר לפי שאני אומר שלא עמדו דברים אלו למסקנא שהרי חזרו והקשו שם מהמבשל בשבת ופריקו איסורא נינהו ובהנהו הוא דאסרי' במזיד דידהו. אבל במזיד דיו"ט כלל וכלל לא מעיקרא הוא דמהדרי לפרוקינהו כדי שלא תחלוק בין שבת ליו"ט. אבל בסוף דלא קיימא ליה פריק פירוקא אחרינא דסגי לכולהו כנ"ל ישובן של דברים

לעיל) יאכל למוצ"ש על פי הסוגיה בשבת:

שבת דף לח עמוד א מיתיבי: שכח קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת, בשוגג - יאכל, במזיד - לא יאכל.

שולחן ערוך אורח חיים סימן שלט סעיף ד

ולא מפרישין תרומות ומעשרות... וכולם, אם נעשו שוגגין, או מזידין, או מוטעין, מה שעשו עשוי.

תוספתא ביצה פרק ד הלכה ד. רי"ף כ', א (באלפס) 'אלו הן משום מצווה... 'ואצ"ל ביום טוב'.

משנה ברורה סימן שלט

(כה) ולא מחרימין - בהמה או שום דבר לגבוה שיאמר הרי דבר זה חרם והכל מטעם הנ"ל ומש"כ ולא מפרישין וכו' שהוא דומה כמקדיש אותן פירות שהפריש ועוד שהוא כמתקן דבר שאינו מתוקן ואם עבר והפריש במזיד לא יאכל בין לו בין לאחרים עד מו"ש מטעם קנס ואם היה בשוגג מותר אפילו לו מיד: (ל) וכולם וכו' - אכל המבואר בסעיף זה קאי חוץ מהפרשת תרומות ומעשרות דבארנו לעיל דאם הפרישן במזיד אסור בו ביום:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקכז סעיף כג

אם עבר במזיד (או בשוגג) ובישל כמה קדרות שלא לצורך יום טוב, מותר לאכלן בשבת או בחול.

ביאור הלכה תקכז סעיף כג ד"ה אם עבר

אם עבר במזיד וכו' - הנה המחבר סתם ולא ביאר דדוקא באין לו תבשילין אחרים משמע דבכל גווני שרי והוא משום דסמך בזה אתשובת הרשב"א שהביא בסימן תק"ג בב"י שכתב שם דלפי מאי דמתרץ הש"ס לבסוף איסורא דשבת שאני חזר מתירוצא קמא דמתרץ ל"צ דאית ליה פירי אחריני אלא דבשבת אסור במזיד בכל גווני וביו"ט מותר בכל גווני אמנם לענ"ד לא ברירא דין זה דתלוי בפלוגתא דרבנותא דלדעת הרמב"ם שפסק בפכ"ג מהלכות שבת דבין מעשר בשבת ובין מעשר ביום טוב בשוגג יאכל במזיד לא יאכל וא"כ לדידיה ע"כ צריכין לתירוצא קמא דמייירי דאית ליה פירי אחריני ולהכי לא מקילינן במזיד וכאן שכתב הרמב"ם ג"כ להחמיר במזיד ע"כ מייירי דאין לו תבשילין אחרים על שבת ועיין בלח"מ שם בפ"ו מהלכות יום טוב ולדבריו גם כן מוכח דאם היה לו תבשילין אחרים אסור להרמב"ם דלא גרע ד"ז ממה דמשני שם דאפשר בשאלה דקאי לדידיה על הכל עי"ש. וכן מדברי מהרש"ל המובא בט"ז סקי"ב מוכח דס"ל דדוקא באין לו תבשילין אחרים מותר ולפלא שכתב ד"ז בפשיטות כ"כ ולא זכר דלדעת הרשב"א בכל גווני לא קנסוהו בדיעבד וצ"ע:

ספר התרומה סימן רמח

תחלת דבר ישראל שבשל בשבת בשוגג יאכל הוא בעצמו ואפי' באותו שבת כדתנן בסתם משנה במס' תרומות (פ"ב מ"ג). המבשל בשבת בשוגג יאכל וכן מורי רב לתלמידה. ודוקא מבשל דחזי לכוס מקודם. אבל שוחט בשוגג אסור ליהנות באותו שבת. וכן אם עשה ישראל מלאכה בשבת בשוגג בדבר שאין אכילה כמו הדליק הנר או עשה כבש אסור ליהנות בו באותו שבת דדמי לשוחט דאסור משום דמקודם לא היה ראוי כלל.

ספר מצוות קטן מצוה רפב

ואם עשה הישראל המלאכה בשוגג, אם היה ראוי קודם כמו בישול מותר, ואם לאו כגון שוחט אסור ליהנות כל היום מאותו מלאכה.

ב"ח אורח חיים סימן שיח

ולענין המתבשל פליגי וכו'. מקומו ידוע בכמה מסכתות ומביאו הרי"ף בפרק כירה ופסק כרבי יהודה כדעת הגאונים. ומדברי רבנו יראה מדהביא בסוף דבריו דר"י פסק כרבי מאיר אלמא דכך מסקנתו כרבי מאיר ולכן כתב אחר כך ויראה שאין חילוק בכל מעשה שבת. כלומר דמותר בשוגג לר"י דפסק כרבי מאיר אבל בעל התרומה כתב דלא התיר רבי מאיר אלא במבשל בשבת בשוגג וכו' עד אפילו בשוגג אסור לו באותו שבת דכיון דלא חזי לכוס אקציה דעתיה מיניה. ולפי זה הא דכתב רבנו אסור לו לאו דוקא לו דאפילו לאחרים נמי אסור משום דהוי מוקצה לכל ישראל אלא דנקט לו משום דאייירי ביה.

רשב"א חולין דף טו עמוד א

עד כאן לא שרי ר"מ אלא במבשל הואיל וראוי לכוס, כלומר שאין שם איסור מוקצה מחמת איסור בישול לא אסר ליה ר"מ בשוגג אפילו לדידיה אבל בשוחט אף על גב דאינו נאסר עליו מחמת מעשה איסור שנעשה בו בשבת, מוקצה מיהא הוי,

מנחת שלמה א' סימן ה

ולכן יותר נלענ"ד שיש לו לבעל סה"ת כלל מיוחד במעשה שבת של ישראל דבכה"ג שמקודם לא היה שום אפשרות ליהנות אסור ליהנות ממעשה שבת של ישראל אפילו אם נעשה בשוגג אבל אין זה שייך כלל לאיסור מוקצה, וראיתי שכן כתב גם בפמ"ג במ"ז ריש סי' שי"ח דטעמא דאסור הוא משום "דנהנה גדול הוא דבלא"ה לא הי' ראוי כלל".

ספר הלכות גדולות סימן ז - הלכות שבת פרק עשרים וארבעה עמוד קמ

ומאן דמבשל בשבת או דמלקיט פירי, אי בשוגג עבד, לאורתא שרי ליה למיכל מיניה **כי נטר בכדי שיעשו**, ואי במזיד עבד, אסיר ליה למיכל מיניהו לעולם, דתניא המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת במזיד לא יאכל עולמית, רבי יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו, במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים אלא לגוים.

רמב"ן חולין דף טו עמוד א

וכל מאי דאמרינן במוצאי שבת מותר, בכדי שיעשו קאמרינן, ומיהו במבשל לחולה ובקוצץ לו דלעת מותר לבריא מיד במוצאי שבת, ולא בעינן בכדי שיעשו אלא במחלל את השבת או בשוגג או במזיד אבל כאן שברשות עשה ואין כאן איסור אלא או משום מוקצה או משום גזרה לא בעינן כדי שיעשו,

רא"ש חולין פרק א סימן יט 'ולהאי טעמא... ומותר למוצאי שבת מיד'.

רי"ף שבת י"ז, א (באלפס) 'גרסינן בפ' מרובה... שמא ירבה בשבילו'. בעל המאור שם 'הא דק אפשיט... לית הלכתא כוותיה'. (מלחמת ה' שם). ר"ן שם 'ויש מי שתיירץ... לא בעינן בכדי שיעשו'.

משנה ברורה סימן שיח ס"ק ב

בשבת - וכל שיש ספק פלוגתא בזה אי הוי בכלל בישול או לאו או בשאר מלאכות כה"ג אין לאסור בדיעבד **דכל האיסור הזה הוא רק מדרבנן** שקנסוהו וספיקא דרבנן לקולא [פמ"ג באות יו"ד וכעין זה כתב המג"א בסימן שכ"ג סקי"א ועיין בסקל"ב וצע"ק]:

משנה ברורה סימן שיח ס"ק ז

גם לאחרים - הנה בגמרא פליגי בענין שוגג ומזיד ר"מ ור' יהודה ודעת השו"ע הוא דעת ר' יהודה שכן הסכימו הרי"ף והרמב"ם והגאונים והגר"א הסכים בבאורו לשיטת התוספות וסייעתם דפסקו כר' מאיר דבמזיד אסור בין לו בין לאחרים עד מו"ש ובשוגג מותר גם לו מיד. ובמקום הצורך יש לסמוך על זה בבשול בשוגג:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רסד סעיף א

הגה: ואם הדליק בדברים האסורים, אסור להשתמש לאורו (תשובת הרשב"א סי' קע"א). וי"א דאם יש נר אחד מדברים המותרים, מותר להשתמש לאור האחרים. וכן דבר שאפשר בלא נר, מותר לעשות אפילו אצל נרות האחרים; ולצורך שבת יש להקל בדיעבד (הגהות מרדכי פ"ק ופ"ב דשבת).

שער הציון תרע"ג אות יא

כתב הפר"ח והובא בשע"ת דלילך לאור נר חנוכה לראות שלא ייכשל שרי, דלא מחוייב להעצים עיניו, דלא מיקרי תשמיש.

שו"ת מגנת שלמה ח"א סימן ה (אין צורך להכין)

ברם נלענ"ד מי שיש לו נר אחד בתוך ביתו והאור הוא קטן מאד שאינו יכול לקרות לאורו ועבר והדליק בשבת ע"י עצמו או ע"י נכרי עוד נר אחר דבכה"ג ודאי אסור ליהנות בשבת הנאה כזו שלא היה יכול ליהנות מקודם כשהאור היה חלש, ואף על גב שהאור הרי נוצר משני גורמים של היתר ושל איסור, מ"מ לא דמי להוספת מלח ותבלין דכיון שנימוח ואינו ניכר לכן חשיב כמאן דליתא משא"כ הכא הרי רואים לעינינו נר נוסף שהודלק בשבת ואסור ליהנות ממנו...

והן אמנם דאסור ליהנות מנר שהדליקו ישראל בשבת גם לדעת הירושלמי שהביאו התוס' בפסחים כ"ו ע"א לענין קול ומראה שמותר גם מדרבנן לברור חטים לאור הנר של הקדש, דשאני הכא דכיון שרצו חכמים שלא יהנה ממעשה שבת עשו את השלהבת כאילו הוא עצמו גוף האיסור, וה"ז דומה למי שאסר עליו את השלהבת בקונם דאסור ודאי ליהנות.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תה סעיף ט

ואינו דומה להמבשל בשבת פירות הנאכלים חיים שאסורים מפני שעשה בהם איסור של תורה

שו"ת מגמת שלמה ח"א סימן ה (אין צורך להכין)

והושבני דה"ה נמי בישראל שפתח את הבור באיסור דג"כ אסור לאכול את הלפת וכמו שכתבתי קודם דאע"ג שלענין מעשה שבת בשוגג או לענין הדין של בכדי שיעשה במוצאי שבת מחמירים בנעשה ע"י עכו"ם יותר מנעשה ע"י ישראל מ"מ בשבת עצמה ובמה שנעשה במזיד מסתבר דע"י ישראל יותר חמור וכ"ש דאסור, ומ"ש המשנ"ב בסי' תקי"ח ס"ק מ"ה דאפשר להקל בשעת הדחק עיי"ש ה' נראה דכוונתו רק על תחילת דברי המג"א שכתב דאין לחשוש בזה לאיסור מוקצה אבל לא בנוגע לנהנה ממעשה שבת ויו"ט כי בעניי לא מצאתי מפורש מי שחולק בזה על המג"א...

אך ראיתי בכלל שבת בדיני אמירה לעכו"ם אות ה' שהביא בתחלה את הדין דמותר לומר לעכו"ם שהנר דולק עמום אף שיבין העכו"ם למחוט הנר בכלי, או איני יכול לקרות האיגרת החתום אף שיבין מתוך דבריו לשבור החותם ולפתחו, וכתב אח"כ דאע"ג שגם בדיעבד אסור ליהנות מנר שעכו"ם הדליק בשבת בשביל ישראל, שאני התם שהוא נהנה מגוף ההדלקה האסורה משא"כ הכא אינו נהנה מקריעת הניר עצמו רק מדבר שהסובב ממנו דהיינו קריאת הכתב, וכמו כן במחית הנר אינו רק מסיר מה שמעכב סיבת ההבהקה ואין הישראל נהנה מגוף המחית"ה עכ"ל, גם הגר"א ז"ל בסי' ש"ז סעיף י"ד כתב בהאי לישנא "אבל מג"א בסי' תקט"ו כתב דלכ"ע מותר כיון שאינו נהנה מהמלאכה עצמה", ודברי המג"א הם שם בס"ק כ"ו בישראל ששיגר דורון לחברו ע"י עכו"ם מערב יום טוב ונתעכב העכו"ם והביאם ביום טוב מחוץ לתחום דמותר אפי' למי שהובא בשבילו לאכלם וכתב "דלא אסור משום שלא יהנה ממלאכת יום טוב כיון דאינו נהנה מהמלאכה עצמה", ולכאורה קשה דהמג"א סותר דברי עצמו שאוסר ליהנות מהלפת אף על גב שאינו נהנה מגוף הפתיחה, אך נראה דדוקא התם דכונת העכו"ם היא בעיקר בשביל המשלח לקיים שליחותו ואין חוששין משום כך לשמא יבוא המקבל לומר לעכו"ם לעשות כן בשבת, ורק לגבי זה שלא יהנה ממלאכת יום טוב שפיר אמרינן דשרי בכה"ג שלא נהנה מהמלאכה עצמה, משא"כ בלפתות שבבור שפיר חיישינן שמא יבוא לומר לעכו"ם לעשות כן בשבת ויו"ט (גם יתכן דכל זה דוקא בהבאה מחוץ לתחום אשר במקומו היה אפשר לאכלו וגם מטעם זה לא אסרו חכמים אלא לזה שהובא בשבילו ולא לאחרים) אולם במחית נר ושבירת חותם נראה דאין שום סברא לחלק בין שבירת החותם לקרות האיגרת לבין פתיחת הבור להוציא משם לפת אשר הוא עצמו מביא שם בדיני מלאכת שבת אות ה' מהמג"א דאסור, ולכן נראה דלענין מחית נר צ"ל כמו"ש הפמ"ג והובא גם במשנ"ב סוף סי' ש"ז דטעמא דשרי הוא משום דגם מקודם היה יכול עפ"י הדחק לקרות לאורו, וכן לענין קריאת האיגרת עיין שם במפרשי השו"ע/באו"ח/בסי' ש"ז שכתבו כמה טעמים אחרים לכך ולא כתבו כהטעם הנ"ל של הכלכלת שבת משום דנראה פשוט דאף בכה"ג שיוכל לטלטל את הלפת בשבת כגון שהוא טמון בכלי שא"א לפתחו אלא בעבירה ג"כ אסור דכיון שא"א לפתחו ולאכול ה"ז דומה ממש ללפת בבור וה"נ גם כאן באיגרת חתום...

גם רחש לבי לומר לענין מחיצה שעשאה בשבת דטעמא דאסור בטלטול אינו מעיקר הדין ורק קנס חכמים הוא לבטלה מתורת מחיצה וכמו"ש רש"י במס' עירובין דף כ' ע"א עיין שם, ואף על גב שאם בא לטלטל ודאי נהנה ממעשה שבת מ"מ אין זה חשיב כנהנה מגוף הדבר, וה"ז דומה למי שהעמיד מחיצה כנגד ספרי קודש למען יוכל לעשות צרכיו, או סתם בשבת חור שבין חדר לחדר מפני הטומאה דאף אם עשה בכך איסור תורה מ"מ מותר לכהן ליכנס לתוך הבית כי סו"ס אין כאן טומאה, והיינו מפני שבמציאות נסתלק גורם האיסור אלא שהברחת הספרי קודש או הטומאה היתה באיסור, וא"כ אפשר דה"ה נמי עשיית מחיצה כיון שההיתר לטלטל אינו בטבע רק מצד הדין יתכן דגם זה חשיב רק כמברית את גורם האיסור ולא כנהנה ממש מגוף הדבר ולכן אין טעם לאסור אי לאו משום קנס מיוחד, ולפיכך אפי' להסוברים דמותר ליהנות ממעשה שבת הנאה של מצוה משום טעמא דמצוות לאו ליהנות ניתנו מ"מ הכא אסור כיון שהקנס היה לבטלה לגמרי מתורת מחיצה, גם הסתפקתי במי שפרס אוהל בשבת להגן מהמטר והשמש דאפשר שמותר לישב תחת האוהל ואין זה חשיב כנהנה ממעשה שבת דיתכן שגם זה חשיב רק כמברית ממנו את הגשם והשמש, וה"נ במחיצה הבאה להתיר טלטול בשבת כיון שהמקום מוקף במחיצות והוא רה"י יתכן דא"א לאסור משום מעשה שבת אי לאו דקנסו חכמים שהמחיצה לא תתיר, וכיון שכן שפיר אמרינן דבכה"ג שכבר היתה מחיצה בתחילת השבת לא קנסוהו חכמים וכן בכה"ג שזה בלא"ה רה"י והמחיצה אינה באה אלא לחלק דיורין דשפיר מותר אפי' אם עשה במזיד את המחיצה בתחלה בשבת עיין שם במג"א ס' ש"ב, וכמו"כ הסתפקתי במי שעבר ועשה סוכה בשבת ויו"ט דאפשר שמותר לאכל בתוכה כיון שזה רק משנה את הדין של המקום שבתוך חלל הסוכה אבל אינו נהנה ממש מהסוכה, ברם כיון דמלתא חדתא היא חפשתי בספרים וראיתי בשו"ת פמ"א ח"א ס' ל' ומדבריו רואים דסובר בכל אלה דחשיב ממש כנהנה ממעשה שבת, אך צ"ע בסי' שס"ג ס"ח בלחי שעשאו מעצי אשרה דכשר ומבואר בגמ' שמותר גם לכתחלה, ולכאורה קשה דהא חשיב הנאה מה דשרי לטלטל ועיי"ש במשנ"ב ס"ק כ"ט שהביא מבית מאיר "כיון דאינו אלא לצורך מחיצה ובה גופא לא משתמש במידי לא חשוב הנאה מה שנהנה על ידה היתר לטלטל" וכן מבואר גם בישוע"ק דלפיכך אין זו הנאה כיון שכעת הוא באמת רה"י, וכיון שכן איך אפשר להתמיר על איסור הנאה ממעשה שבת דהוי רק מדרבנן יותר מאשרה.... עכ"פ נראה שאם נסתם הבור בשבת או נסתם פתח הבית באש בוערת ופתח הבור או כיבה את האש בשבת דמה שנהנה אח"כ ממה שבבית או ממה שבתוך הבור דהרי זה חשיב כנהנה ממעשה שבת ואסור וצ"ע. וכמו כן נלענ"ד שאם אמר לעכו"ם להדליק

נר בשבת כדי להוציא מאכל או חפץ ממקום חושך אשר בלי הדלקת הנר לא היה אפשר כלל להוציאם משם דמסתבר שרק ביום הוא דשרי ליהנות מהם ולא בלילה מפני שנהנה ממעשה שבת (ועיין באיגרות משה או"ח ח"ב סי' ע"א שכתב בפשיטות דשרי ולא הזכיר כלל מהדין של לפתות שכתב המג"א דאסור) וכן מי שמפתח ביתו מונח ברה"ר והביאו אותו באיסור ופתח בו דלת ביתו דאסור ליכנס לבית ולהשתמש עם החפצים המונחים שם אם לא היה אפשר בשום אופן לפתוח את הבית אלא ע"י הבאת המפתח בעבירה, ואף על גב דלאחר שהמפתח כבר הובא אין בפתיחת הדלת משום מלאכה ולא אסור לפתוח בו אלא מפני שנהנה ממעשה שבת, אבל כיון דאי לאו שהביאו את המפתח בעבירה לא היה יכול כלל ליכנס לתוך הבית ולהשתמש במה שמונח שם אפשר דאע"ג שהוא רק כעין גורם דגורם אפי"ה ה"ז דומה להדין של לפתות הטמונים בבור שפסק המג"א דאסור, אך אם פתח ישראל את הבור בשבת בשוגג נראה דשפיר מותר ליהנות מהלפת כיון שלא נעשה תיקון בגוף הלפת וכמו"ש המשנ"ב בבאה"ל ריש שי"ח מהח"א לענין הוצאה והכנסה מרשות לרשות בשוגג].

ומצינן נמי /באו"ח/ בס' רנ"ג שכתב הב"י בשם הרשב"א מי שבישל תבשילו מערב שבת כל צרכו ולמחר אמר בשבת לעכו"ם להדליק אש ולחמם התבשיל דכיון שעשה עכו"ם מלאכה דאורייתא במצוות ישראל אף על פי שהעמיד התבשיל רק כנגד המדורה שלא נעשה שום מלאכת איסור בגוף התבשיל...

ומ"מ נלענ"ד שהקוצר עצים ביום טוב ואח"כ אפה בהם פת דאין הפת אסור, דאף שהעצים אסורים משום מעשה יום טוב וגם משום עצים הנושרין אפי"ה הפת מותר כיון שהיה יכול לאפות בעצים המותרים,

ביאור הלכה סימן שז סעיף יד ד"ה טוב ליהדר (באיגרת שהובאה אליו מחוץ לתחום ע"י גוי)

טוב ליהדר שלא יגע בה - אבל הקריאה או עכ"פ העיון מותר כמבואר בב"י ורק על הנגיעה מחמיר לכתחלה דטוב ליהדר משום מוקצה ועיין בביאור הגר"א וכן בשארי אחרונים דמסקי דעל הנגיעה אין להחמיר דאין בזה משום מוקצה וכמו שכתבתי במ"ב אבל על עצם הקריאה או העיון מפקפק הגר"א מאד הלא נהנה מי שהובא בשבילו מחוץ לתחום ואף שמיישב לבסוף דהשו"ע יסבור כהפוסקים דס"ל דטעם האיסור שאסרו ליהנות בשבת מי שהובא בשבילו איננו מטעם שלא יהנה ממלאכת שבת כ"א מטעם שלא יאמר לא"י להביא לכתחלה בשבת וזה לא שייך כאן וכמ"ש במ"ב ע"ש בהגר"א אבל נמצא לפ"ז דדין זה יהיה תלוי באשלי רברבי. היוצא מדברינו דעל הנגיעה אין להחמיר כלל אבל על הקריאה והעיון נכון מאד להחמיר מי שהובא בשבילו אם לא לצורך גדול דאז יש לסמוך על המקילין:

בית יוסף אורח חיים סימן רנג (אין צורך להכין)

וז"ל הרשב"א בתשובה (שו"ת הרשב"א א' החדשות מכת"י סי' י"ח) מי שבישל תבשילו מערב שבת כל צרכו ולמחר בשבת אמר לגוי להדליק אש ולחמם תבשילו נראה לי דאסור מההיא (קכב.) דנר וכבש דכל שנעשה בו או בשבילו מלאכה דאורייתא אסור כגוי שמילא מים בשביל ישראל שלא ישקה מהם אפילו בהמתו לפי שהוציאו מהבור שהוא רשות היחיד לשפת הבור שהוא רשות הרבים ואף על פי שעשאה גוי מעצמו שלא מדעת ישראל ושלא נעשה בגוף המים מלאכת איסור וכל שכן כשעשה גוי מלאכה דאורייתא במצוות ישראל כזה ואף על פי שלא נעשה מלאכת איסור בגוף התבשיל שכבר נתבשל מערב שבת וכמדומה שאפילו אחר שנצטנן אסור לו לאותה שבת דקנסינן ליה כל שהזיד ואמר לגוי לעשות לו מלאכה דאורייתא בשבילו עכ"ל:

משנה ברורה סימן רנג ס"ק צו

אפילו צונן - אף דלא נהנה ממלאכת א"י מ"מ קנסוהו שימתין עד לערב בכדי שיעשה הואיל ונעשה מלאכה ע"י צווי

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן עז (אין צורך להכין)

בישראל שהביא מפתח במזיד דרך רה"ר ופתח דלתות ביהכ"נ אם מותר ליכנס שם בשבת זו ערב חג השבועות תש"ב. מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מוהר"ר דוד קוליק שליט"א.

הנה בדבר ישראל שהביא במזיד מפתח מביתו דרך רה"ר ופתח דלתות בית הכנסת אם מותר ליכנס לביהכ"נ בשבת זו לע"ד יש ראייה גדולה לאסור אפילו בעשה קטן, דהתוס' בשבת דף קכ"ב כתבו דיש שרצו לומר דשאר תשמישין שרו מהא דיבמות דף קי"ד ר' יצחק אירכסו לו מפתחות דבי מדרשא אמר ליה ר' פדת זיל דבר טליא וטליתא ליטיילן התם דאי משכחי מיייתי להו אלמא יכולין ליהנות ממפתחות להשתמש בהם בשבת, ומסיק הר"י שאסור והתם אין עושין לדעת ישראל עיין שם, והרי איזה תשמיש יש במפתחות שאסור להר"י דאם מעשה הפתיחה נחשב תשמיש מנא להו לתוס' שהתם יפתחו גדולים שהוכיחו להתיר שאר תשמישין דלמא הטליא והטליתא עצמן יפתחו ויעשו תשמיש זה, אלא ודאי שהנאת מפתחות שכתבו התוס' הוא הכניסה לבי מדרשא שנעשה זה ע"י הוצאת המפתחות ברה"ר וכיון שהיה מותר שם ליכנס לביהמ"ד הוכיחו שפיר דשאר תשמישין שרו, ומסיק הר"י שאסור אך התם שהיה מותר הוא משום שלא עשו לדעת הישראל, וכן מסיק הרשב"א שם לאיסור ומתריך

שגם שם היה אסור אך רצה שימצאו המפתחות לאשתמושי בהו לאורתא עיין שם, וא"כ כ"ש שבמזיד דישראל גדול שיש לאסור.

ועוד גרוע זה ממוציא אוכלין שמתיר ר"ת שם /שבת דף קכב/ בתוס' אף בהוציא נכרי בשביל הישראל מטעם דאפשר היה לו לילך לשם ולאכול, וכן פסק הרמ"א בסימן שכ"ה סעיף י' להלכה עיין שם, דבמפתח שפתח בו את ביהכ"נ לא שייך זה שמוכרח להביא רק לכאן לכן אף לר"ת ולרמ"א יש לאסור. ואף לר"ן בשבת דף ק"א דסובר דכשהיה רשות היחיד ונפלו המחיצות בשבת ועשה במזיד נמי חזרו להיתרן הראשון וכן פסק הטור וש"ע בסימן שס"ב סעיף ג' וכן מסיק המג"א סק"ד, מסתבר שבכאן אסור, אף דג"כ נעשה בהאיסור כהיתרו דמכבר ועוד הוא כ"ש שכל העת היה תשמיש היתר, וכ"ש לטעם הרשב"א שכתב דלא קנסינן בכי הא כיון שאין זה אלא מעמיד דבר על חזקתו הראשונה, דגם בכאן לא נתחדש דבר אלא שע"י הפתיחה הועמד כמתחלה, והיה מקום להתיר, אבל הא ל"ד כלל להתם שההנאה היא רק ממה שנעשה היתר, דבמציאות הרי יכולו להוציא גם כשנפלו המחיצות רק שהיה אסור ובעשיית המחיצות נעשה היתר, לכן כיון שכבר היה היתר בשבת זו אך שנאסרה נמצא שלא עשה תקון גמור אלא חזרה להיתר שמתחלה אינו נחשב תקון כל כך, אבל הכא שבעת שהיה סגור לא היה אפשר במציאות מעשה הכניסה לשם הוא ודאי תקון גמור ואין לחלק אם הוא דבר חדש ממש או חזרה למה שהיה תחלה דלהמציאות אינו נוגע כלל מה שהיה פתוח תחלה שהיו אז יכולין ליכנס כיון דעכ"פ לא יכלו עתה ליכנס. ומוכרחין לחלק כן שלא יקשה על זה מתוס' /שבת/ דף קכ"ב שסברי שאסור ליכנס ושלא יסתרו דברי הרשב"א אהדדי.

על הראשונים ועל האחרונים - מנחת שלמה

רבי שלמה זלמן אויערבך נולד בירושלים בה"א תר"ע (1910) לאביו רבי חיים יהודה לייב, מייסד ישיבת המקובלים "שער השמים". בבחירתו למד בישיבת "עץ חיים" בירושלים. שימש כראש ישיבת "קול תורה" והעמיד תלמידים רבים המשמשים כרבנים ומרביצי תורה. הוכר כפוסק גדול ע"י כל לומדי התורה לזרמיהם. בפסקיו אנו מוצאים התייחסות למיכשור טכנולוגי מודרני. בגיל 22 הוציא לאור את ספרו "מאורי אש" בענייני חשמל בשבת. ספרי הלכה רבים של מחברים אחרים מבוססים על פסקיו הרבים. ספרו "מנחת שלמה" כולל שאלות ותשובות רבות בנושאים אקטואליים. נפטר בה"א תשנ"ה (1995).
